

Journal of Economy Culture and Society

ISSN: 2602-2656 / E-ISSN: 2645-8772

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Yapay Kutsallıkların Varlığı Üzerine

Eser: Yapay Kutsallıklar; Post-Modern Dönemde Kutsallıkların Ölümcül Sıçrayışı
Mevlüt Özben, Siyasal Yayın Evi, Şubat 2015 Ankara-Birinci Baskı ISBN: 978-605-4627-94-3

Ege OYAN¹

¹Philipps-Universität Marburg, İşletme ve Ekonomi Bölümü, Marburg, Almanya

Corresponding author:

Ege OYAN, Philipps-Universität Marburg, İşletme ve Ekonomi Bölümü, Marburg, Almanya

E-mail: ege.oyan@hotmail.com

Received: 26.03.2017 **Accepted:** 10.05.2018

Citation: Oyan, E. (2018). Yapay kutsallıklar: Post-modern dönemde kutsallıkların ölümcül sıçrayışı. *Journal of Economy Culture and Society*, 57, 285-289. <https://doi.org/10.26650/JECS423429>

“İnsanlığın büyük çoğunluğu yüzmesini öğrenmeden yüzmek istemez.’ Ne anlamlı bir söz değil mi? Yüzmek istememeleri doğal çünkü karada yaşamak için dünyaya gelmişler, suda değil. Ve düşünmek istememeleri de doğal, çünkü yaşamak için yaratılmışlar, düşünmek için değil. Evet, kim düşünürse, kim düşünmesi kendisi için temel uğraş yaparsa bunda ileri bir noktaya ulaşabilir; ne var ki, karayla suyu değiş tokuş etmiştir böyle biri ve birgün gelip suda boğulur.” (Hesse, 1927, s. 13)

Hermann Hesse’in unutulmaz eseri Bozkırkurdunun ortalarında yer alan bu bölüm insanın aslında karmaşasını ve bu karmaşa karşısında hevesle bir sorgulamayı acı bir dille anlatıyor. Mevlüt Özben eserinin ortalarında bu dizelerin gösterdiği ikiliği vurgulayarak ve insanın dünyayı anlamlandırma süreçlerini çeşitlendirerek eseri akılda kalıcı noktaya taşıyor. Eser kutsallıkların geçmişle olan bağı, kutsalın kendisinden bir

önceki kutsalla karşıtlıklarını ve kopuşlarını incelerken okuru tarihsel bir yolculuğa çıkartıyor. Bu yolculuk esnasında modern öncesi ve modern toplumların kutasallık ve dünyevilik kavramlarını inceleyen Özben, son bölümde ise canlı tutulmaya çalışılanın esasında sanıldığına aksine içerisinde sarsılmaz bir değerler bütününden çok, yapaylaşmış bir kutsallık algısı olduğunu noktayı koyuyor.

Yazar kitabın tamamında kutsalı arayan, bulan ve reddedenlere tarihsel ve sosyolojik açıdan ışık tutuyor. Yargılar dışında kalmaya çalışarak kutsallık kavramını tekrar düşünmeye sevk ediyor. Zor bir amaç seçen yazar, eseri üç farklı bölüme ayırarak anlaşılır bir çalışma ortaya koymuş. Kutsalın tanımlanması ilk bölümde karşımızda dünyevi olanı kutsallaştıran sonrasında kutsal kabul edileni dünyevileştiren toplumların, nihayetindeyse kutsalı *“dünyanın yeniden büyülenmesine öncülük eden”* ekonomik bir aksesuara dönüştürülmüş, dünyevi bir kavram olarak tanımlıyor.

Yapay kutsallıklar eserinin içeriğine bakıldığında kitabın sosyolojik bir eser olma yönü ağır basıyor ve betimsel bir yaklaşımla olguların peşi sıra sıralanmasıyla ilerliyor. Kitabın eleştirisine geçmeden önce kaynakçanın dikkat çekici noktalarında, sosyolojik eserlerin Giddens, Durkheim ve Habermas gibi olmazsa olmaz isimleri referans olarak alınmış. Buna ilaveten özel ilgimi çeken ve sosyolojinin torbasından çıktığı felsefe alanından; Agamben, Žižek gibi isimlerin yanında fütürist Alvin Toffler'i de görmekteyiz. Kaynakların çeşitliliği bu eser için bir tercihten çok işlenen konu itibari ile bir mecburiyetten doğuyor.

Eserin okuyucuya yönelttiği: **“Kutsal nedir?”** sorusu ve sorusunun cevabı için insanlığın erken dönemlerine gitmek gerekir. Modern olmayan insan bize kutsalı anlamada ve tanımlamada ne miras bıraktı? Modern insanın içinde bulunduğu durumun aksine, insanlığın başlangıcı bir hayatta kalma serüvenini anlatır. Yiyecek ve barınma problemlerini aşmak için doğaya karşı mücadele veren insan, diğer türlerden tek üstünlüğü olan aklın yardımıyla, dünyadaki hakim canlı olabilmıştır. Hayatta kalma ve türünü devam ettirme motivasyonu ile işlem sağlayan insan beyni, önce yerleşik hayat, tarım, yazının bulunması gibi olgularla, sonrasında modern üretim imkanlarının sağladıklarıyla değişmiş ve bu değişim farklı düşünce kapılarını aralama imkanına kavuşmuştur. Değişimin gerçekleşmesinin en büyük devindiricisi olan toplumsallaşma mecburiyeti, insanlığı hayatta kalma mücadelesinden düzen kurma evresine getirir.

Bu düzenin çerçevesinin belirlenmesi, insanlığın bugüne kadar gelen düşünce mirasını şekillendirmiş ve her dönemde kutsallık anlayışı o topluluğun iç mekanizmalarıyla evrilmiş, dışardan gelen toplumların etkisinde kalmış ve zaman zaman silinip tarihin tozlu raflarında yerini almıştır. Peki, kutsal nedir sorusunu ararken hayatta kalma motivasyonu ile evrimleşmiş insan beyni ve buna bağlı olarak geliştirdiği algısı, mutlak bir kutsal yaratabilir mi?

Kutsal olan ve olmayan:

Yazar hemen daha kitabının başında sadelikle kutsallığı şöyle tanımlamakta: *"Kutsallık, inanma edimini insan için anlamlı kılan temel kaynaktır. Tersinden ifade etmek gerekirse, insanın inandığı şeye anlam katan, o şeyde bulunduğu bir kutsallık veya aşkınlıktır."* Bu tanım kitap boyunca devam eden kutsallığın tanımının toplumsal normlar ile belirlendiği ve değişkenlikler gösterdiğini anlatır. Özben insanın kutsalın, kirliliği karşısında temizliği, karanlık karşısında hep ışığı temsil ettiğini söylüyor ve ekliyor: *"Demek ki kutsal olan ile kutsal olmayan arasındaki ilişki aşılabilir bir karşıtlık ilişkisi değildir, iki tarafın birbirini belirlediği ve belirginleştirdiği bir tamamlayıcılık ilişkisidir."* (Özben, 2015, s. 10).

Eserin bence önemli bir özelliği, kitap boyunca farklı argümanlar ile devam eden temel bir sosyal bilim problemine yaklaşmasıdır. Temelde hayatta kalmak için tehlikelerden kaçmak ve türünü devam ettirmek için evrimleşmiş olan insan düşünce sistematığı nasıl genel geçer bir kutsallık yaratabilir? İnsan doğada hayatta kalmak için verdiği mücadelenin kalıtsal mirası, doğayı anlamada onu bir ilizyona itmiş, kutsal ve kutsal olmayan gibi kavramlarla, çok kaotik olan doğayı daha dar bir algı dağarcığına mahkum etmiştir. Buna bağlı olarak, sosyolojik olarak anlamlı olsa da aslında kurulan örnekte, tamamiyle insana dayandığından kaygan bir zemine oturmuştur. Örnek vermek gerekirse erken dönemlerde kutsalın aydınlıkla, kutsal olmayanın ise karanlık ile tasvir edilmesi duyu organlarının işlevine vurgu yapar. Teolojinin başlangıcından beri var olan **-duyu organları ile kutsalı tanımlama problemi-** burada kutsalın tanımında bir kez daha ortaya çıkıyor. Eğer insan gözü renk ve ışıkla oluşturduğu imgelerle, varlıklara kutsallık atfettiyse, görme yetisi olmayan bir insanın kutsalı algılaması mümkün olabilir mi? Duyu organları ile kutsal kabul edilen kutsallıklar bu soruların muhataplarıdır.

Bir kutsallık anı: Ölüm

Eserin ortalarına doğru bahsi geçen, takriben tüm toplumlarca kabul edilmiş kutsal bir an olan bu dünyadan ayrılış konusu edebi ve felsefi anekdotlarla okuyucunun ilgisini adeta kamçılıyor. Alıntılar arasında Tolstoy'un başyapıtlarından, İvan İlyiç'in Ölümü eserinde göze çarpan anlatımlar ve günümüz felsefesinin yaşayan önemli filozoflarından Agamben'in yeni tıbbi tekniklerin ölüm algısı üzerine söyledikleri de var. Yazar bu anekdotla kutsal adledilmiş ölüm kavramının değişimini gözler önüne seriyor: *"Geçmişte ölüm her an beklenen, olağan ve tanrısal bir durumdu. Yani sebebi veba salgını, savaş ya da başka bir şey de olsa ölüm, kaçınılmaz yazgı olarak anlaşıldığından sırasını bekleyen ve beklenen bir şeydi. Oysa modernlikte ölümün nedenleri ile baş edilebilir, ölüm ertelenebilir...Bu yüzden modern insan ölümü unutmak, dışlamak ve onunla mümkün olduğunca karşılaşmamak, hatta kendince ölümsüzlük saydığı şeyleri başarıp ölümle öyle yüzleşmek ister... Bugünkü ölüm anlayışı geleneksel dünyanın ölüm anlayışı ile karşılaştırıldığında o denli dünyevileştirmiştir ki geleneksel dünyada ölüm döşeğindeki ve ölümler için hemen ve öncelikle bir din adamı çağrılırken, günümüzde bu durumdaki insanlar hastaneye kaldırılırlar. Çünkü ölüm bugün öncelikle fiziksel bir olay olarak görülmektedir ve bu ölüm dünyevileşmiş o İduğunun kanıtıdır. Bu hallerde rahipten ya da hocadan önce doktorun çağrılıyor oluşu bize insanın ölümlülüğünün modern dünyada nasıl kavrandığına dair çok şey söyler."* (Özben, 2015, s.107). Burada dikkat çeken insanın hükmettiği alanın genişlemesi ve kutsallığın bir adım sonrasına atılmasını görüyoruz.

Yapay Kutsallığımız: Gündüz Düşlerimiz

"Gündüz düşleri nedir? Gece düşlerimizi kontrol edemeyiz, fakat gündüz düşlerimizin mimarı arzularımızdır" der Ernst Bloch'dan sonra (2007, s. 105). Özben, Bloch'un *Umut İlkesi* eserine yerinde bir gönderme yapmış. Gündüz düşleriyle kendisini dünyaya bağlayan ve kendi kutsal dünyasını yaratan insan, elde kalan son tabu olan ölüm tabusunu aşmaya çalışır. İçinde bulunduğumuz tüketim toplumuysa bize üzerine kurulacak düşler sunmakta, sonsuz seçeneklerle sonlu ömrümüzün varlığını unuttururcasına, hep yeni bir seçenek sunar. İşte varlığını anlamlandırmaya çalışan insan istediğini almıştır tam da bu anda. Antony Giddens: *"Artık kaygılarımız ve korkularımız geçmişte olduğu gibi Tanrı'nın bize ne yapabileceğinden çok, bizim dünyaya ne yaptığımızla ve bundan sonra ne yapabileceğimizle belirlenmektedir"*. (Giddens, 2013, s.161). İşte eser sona

yaklaştığında okuyucusuna neden yazıldığını çarpıcı bir dille anlatır. Görüldüęü üzere eser sona yaklaştığında okuyucusuna konusunu çarpıcı bir dille anlatır. Bariz bir şekilde, iktisadi varlığımızın aslında kutsal varlığımız olduğu bir dönemde yaşıyoruz. Artık yapay ve doğal kutsalı bile üretebilir, dağıtabilir ve tüketebiliriz.

Kaynaklar

- Giddens, A.(2013). *Modernity and Self-identity: Self and Society in the Late Modern*. California, USA: Stanford University Press
- Bloch, E. (2007). *Umut İlkesi* (1.cilt) (T. Bora, ev.). İstanbul: İletişim Yayınları
- Hesse, H. (1927). *Der Steppenwolf*. Berlin: Fischer
- Özben, M. (2015). *Yapay Kutsallıklar: Post-Modern Dönemde Kutsallıkların Ölümçül Sıçrayışı* (1.bs). Ankara: Siyasal Yayın Evi

